

תחרות מחירים בין קופות החלים עלולה להזיק לבריאות ולמשק

קובי גלזר

אחת ההצעות המועלות במסגרת חוק ההסדרים השנה היא לאפשר לקופות החולים לגבות פרמיה ממבוטחיהן. הרעיון הוא כדלקמן: מס הבריאות יוקטן בסכום מסוים, אחיד לכל האוכלוסייה (הסכום עליו מדובר בהצעת החוק הוא 90 ש"ח בחודש), ובתמורה יותר לקופות החולים לגבות ממבוטחיהן פרמיה חודשית. כל קופה תהיה חופשייה לקבוע את גובה הפרמיה, הפרמיה תהיה אחידה לכל חברי הקופה ללא תלות בהכנסתם או במצב בריאותם ואסור שתעלה על סכום מסוים שיהיה זהה לסכום בו הופחת מס הבריאות. חשוב לציין שעד היום לא ניתן היה לקופות החולים לגבות באופן ישיר כל תשלום חודשי ממבוטחיהן ועקר הכנסתן היה ממס הבריאות ומתקציב הממשלה.

בבסיס ההצעה עומדת החשיבה שאם נאפשר לקופות החולים להתחרות על דמי החבר (כלומר הפרמיה החודשית) אזי, כדי למשוך ממבוטחים חדשים ולשמר את הקיימים, הקופות תשאפנה להוזיל את התשלום החודשי ככל שניתן, וכדי לעשות כן יהיה עליהן להתייעל, כלומר להוריד עלויות מיותרות. מאחר שבשווי המשקל שיתקבל בענף כל הקופות תפעלנה באופן דומה הרי שנקבל מערכת בריאות יעילה יותר וזולה יותר לכל המבוטחים. זהו כמובן איננו רעיון חדש והוא מהווה את אחת ההצדקות העיקריות לקיומה של תחרות לא רק בין קופות חולים אלא בכל מערכת כלכלית.

למען הגילוי הנאות חשוב לי לציין שהצעת החוק לעיל זהה לחלוטין להצעה אותה העליתי ושהופיעה במסגרת מאמר אותו פרסמתי לפני כחמש עשרה שנים ("רבעון לכלכלה", דצמבר 1993). לכאורה, אם כן, עלי לקבל בשמחה (ואולי אף בגאווה) את הצעת החוק לעיל. אולם, לא כך הדבר. בהסתכלות לאחור אני סבור שההצעה אותה העליתי בזמנו הייתה שגויה מעיקרה ושהצעת החוק העומדת היום על הפרק, אם אכן תתקבל, עלולה לגרום יותר נזק מאשר תועלת. הנזק שיגרם יהיה בעקר לאלה שעבורם השירות הרפואי הוא החשוב ביותר, כלומר החולים הכרוניים והקשישים. שנים של מחקר כלכלי למדו אותנו שמנגנונים כלכליים (כמו לדוגמא המנגנון של תחרות מחירים), שעשויים לפעול לטובת הצרכנים בשווקים רגילים, עלולים לפעול באופן שונה לחלוטין ואף מזיק (לפחות לחלק מהצרכנים) כאשר מדובר בענף הבריאות המתאפיין במספר קטן של מתחרים, בפערי אינפורמציה גדולים בין הקונים והמוכרים ובהבדלים גדולים בהיקף השירותים לו נזקקים המבוטחים השונים.

לדעתי, הצעת החוק לעיל טומנת בחובה שתי סכנות: האחת, שבטווח הארוך הוצאות הבריאות (הן לצרכנים והן למשק בכללותו) תעלינה ולא תרדנה, והשנייה, שאם ההוצאות אכן תרדנה הרי הירידה תהיה מלווה בפגיעה באיכות הטיפול ובהיקפו.

מאחר שבענף פועלות רק ארבע קופות ומתוכן שתיים גדולות יחסית (כללית ומכבי), יש סיכוי שייווצר מעין "קרטל" שבו כל הקופות גובות את הפרמיה המקסימלית אותה הן יכולות לגבות ולא תהיה כל תחרות מחירים. זה לכשעצמו לא יביא לכל שינוי בענף לעומת המצב היום (מעבר לבירוקרטיה המיותרת), אך בטווח הארוך ייווצר, קרוב לוודאי, לחץ מצד הקופות להעלות את תקרת הסכום אותו הן יכולות לגבות. אם תביעות אלה תענינה בחיוב ללא הורדה מקבילה במס הבריאות-מה שסביר מאד שיקרה לדעתי- הרי שהוצאות הבריאות סופן שתהיינה גבוהות יותר הן לצרכנים והן למשק בכללותו. בעצם, זהו שלב נוסף בתהליך מתמשך של העברת האחריות לביטוחי הבריאות מהמדינה לפרטים.

אך מעבר לכך, גם אם תתגשם תחזית האוצר ותתפתח תחרות מחירים בין הקופות, סביר מאד שהתחרות הזו לא תלווה בהתייעלות כפי שהיינו רוצים לראות, אלא בירידה באיכות ובהיקף השירותים. ראשית, מן המפורסמות הוא שכאשר מדובר בשירות רפואי קשה לצרכנים מאד לשפוט את איכות הטיפול אותו הן מקבלים. האפשרות לתחרות מחירים יוצרת, אם כן, בקרב הקופות תמריץ חזק להוריד את איכות השירות כדי ל"ממן" את הורדת המחירים. בעוד שבשווקים רגילים הורדת מחיר המלווה בהורדת איכות עלולה לגרום דווקא לעזיבה של צרכנים לטובת המתחרים, הרי שכאן, עזיבה כזו כמעט לא תתרחש מאחר

שהמבוטחים יתקשו להבחין בירידה באיכות (שעשויה להיות משמעותית מאד מבחינתם, לפחות בטווח הארוך) אך הם ישמחו מאד עם הירידה במחיר.

מעבר לכך יש לזכור שבקרב כל אלה שיצטרכו לשלם את התשלום החודשי לקופות ישנם כאלה (בעקר הצעירים והבריאים) שעבורם גובה התשלום הוא משמעותי הרבה יותר מאשר איכות השירות אותו הם מקבלים, מאחר שאת התשלום הם משלמים מדי חודש ואילו את השירות הם צרכים רק לעיתים רחוקות. כל קופה יודעת, אם כן, שעל ידי הורדת המחיר, גם אם היא מלווה בפגיעה מסוימת באיכות, היא הופכת אטרקטיבית יותר עבור המבוטחים הצעירים והבריאים, שהם בדרך כלל גם המבוטחים הרווחיים יותר עבור הקופה. התוצאה שתתקבל היא תחרות נוספת (מעבר למה שאנו כבר רואים היום) על הצעירים והבריאים על חשבון החולים והקשישים.

המשמעות של כל האמור לעיל איננה בהכרח שכל ניסיון להגביר את התחרות בין קופות החולים הוא מזיק ופסול. לא כאן המקום לדון בהן, אך ישנן לא מעט דרכים להעצמת התחרות באופן שיביא לשיפור השירות והטיפול אותו מעניקות הקופות. הצעת החוק העומדת כעת על הפרק איננה אחת מהן.

פרופסור קובי גלזר הוא מרצה לכלכלת בריאות בפקולטה לניהול של אוניברסיטת תל אביב

פורסם ב- "דה מארקר" בתאריך 14.8.2008